

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94: 39 (477 "0")

Галина Соловій

СЛОВ'ЯНСЬКІ НЕКРОПОЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПРИКАРПАТТЯ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ I ТИС. Н. Е.

У статті досліджуються некрополі українського Прикарпаття останньої чверті I тис. н. е. Аналізуються матеріали слов'янських могильників IX – X ст. у Пліснеську, Ревному та Старому Збаразі.

Ключові слова: "типові" поховання, ґрунтові захоронення, некрополь, райковецька культура, слов'яни.

Остання чверть I тис. н. е. – особливий період в історії давніх слов'ян Прикарпатського регіону. Це час активних державотворчих процесів, що супроводжувався будівництвом низки городищ полісного типу [20, с. 9–11; 21, с. 99–106; 24, с. 58–70]. До складу таких укріплених пунктів на певних етапах їх функціонування входили окрім іншого й могильники предків. На жаль, інформації про слов'янські некрополі досліджуваних просторово-часових рамок є обмаль. Так, на сьогодні відомо лише чотири "типові" ґрунтові кремаційні могильники останньої чверті I тис. н. е.: два на Пліснеському (Львівська обл.) та по одному на Ревнянському (Чернівецька обл.) і Старозбаразькому (Тернопільська обл.) городищах. Окрім "типових", відкриті ще й ритуальні захоронення, аналіз яких уже здійснювався у попередніх статтях [10, с. 174–176; 31, с. 62–95; 32, с. 24–41].

Ситуація зумовлена як об'єктивними (утрудненість виявлення ґрунтових могильників), так і суб'єктивними чинниками (відсутність спеціальних досліджень у цьому напрямку). Поряд з цим, слід зазначити, що наявні матеріали слов'янських некрополів ще чекають на свій аналіз та на висвітлення їх зв'язків з іншими елементами поселенських структур VIII–X ст. українського Прикарпаття. Цим й визначається актуальність цього дослідження.

Мета дослідження полягає у висвітленні характеру слов'янських захоронень останньої чверті I тис. н. е., особливостей їх топографії та місця у системі заселення регіону.

Завдання роботи – розглянути "типові" захоронення останньої чверті I тис. н. е. українського Прикарпаття; висвітлити окремі аспекти їх топографії й місця у системі заселення регіону.

Наукова новизна праці полягає у аналізі археологічних матеріалів та виокремленні актуальних проблем, пов'язаних з їх інтерпретацією.

Джерельну базу дослідження складають археологічні звіти архіву Інституту археології Львівського національного університету імені Івана Франка [22; 26] та публікації і статті, у яких висвітлюються матеріали археологічних досліджень на слов'янських некрополях останньої чверті I тис. н. е. українського Прикарпаття [2; 3; 4, с. 70; 5; 6, с. 69–70; 7; 12, с. 87–88; 13, с. 33; 23; 27; 30; 35; 36].

Окремі аспекти окреслених питань раніше висвітлювалися у працях М. Филипчука та Н. Шуй [30, с. 71–85], М. Ягодинської [35, с. 137–153; 36, с. 57–68], Б. Тимощука, І. Русанової та Л. Михайлини [2; 5, с. 81–90; 7, с. 279–287]. Питання топографії поховальних старожитностей ост. чв. I тис. н. е. свого часу піднімала Н. Шуй [33, с. 137–138; 34, с. 194–196].

Два з чотирьох слов'янських могильників досліджуваних просторово-часових меж знаходяться на території Пліснеського городища. Перший некрополь останньої чверті I тис. н. е. відкритий М. Филипчуком в результаті робіт 2001 і 2003 рр. на території південно-західної частини так званого "Дитинця" (урочище "Замчисько") [22, с. 12], на північ, у безпосередній близькості, від тамтешнього культового центру (урочище "Оленин Парк") [28]. Уже саме розташування могильника вказувало на існування певних бінарних взаємозв'язків між ним та місцевим святилищем, які, цілком ймовірно, визначалися саме полісною структурою слов'янського Пліснеська. Схожа ситуація, до речі, простежується на давньоруських матеріалах регіону. Зокрема, найбільш ранні християнські поховання завжди локалізувалися навколо церков ("прицерковні захоронення") [14, с. 5–20; 15, с. 16–24; 16, с. 40–48]. Лише з часом, в силу низки причин, ця традиція почала порушуватися. Окремо слід наголосити на тому, що місце локалізації першого слов'янського некрополя – одне з найвищих в межах цілого слов'янського городища [33, с. 137–138; 34, с. 194–196].

В результаті дослідження південно-західної частини урочища "Замчисько", вдалося виявити доволі унікальну знахідку – давньослов'янський крематорій, який "залягав" стратиграфічно нижче від розташованих на цій ділянці інгумаційних поховань давньоруського часу [23, с. 328–334]. Місцем тілоспалення предків виявилася споруда прямокутної форми, із дещо заокругленими кутами, що зорієнтована по осі північ-південь, з деяким відхиленням на захід. Її параметри (ширина 0,8 м,

довжина 1,8 м, глибина 0,25–0,30 м від рівня виявлення; товщина стінок і дна 0,1 м, що були випалені до червонувато-чорного кольору), а також сліди своєрідного "підлощення" (скоріш за все жиру) однозначно вказували на запропоноване М. Филипчуком призначення цього об'єкту. На поверхні крематорію, а також на рівні тогочасної поверхні, археолог віднайшов дрібні кальциновані кістки – рештки поруйнованих трупоспалень. Поряд із крематорієм, а також у його заповненні почастило віднайти фрагменти керамічних горщиків Х ст. [22, с. 12–13; 23, с. 333]. Це дозволило віднести час функціонування крематорію, а також самого могильника до кінця IX–Х ст. [30, с. 72]. Жодних надмогильних конструкцій тут простежено не було.

Наступний слов'янський некрополь Пліснеська віднайдено у підніжжі четвертої оборонної лінії (вал № 5) у 2007 р. [26, с. 21–22; 27, с. 141]. Він представлений двома ґрунтовими кремаційними похованнями у ямках (діаметром 0,2 м та 0,42 м відповідно), які були заглибленими на 0,8–0,9 м від рівня сучасної поверхні. У заповненні поховальних ямок простежувалися кальциновані кістки, перепалені грудочки ґрунту та вуглики. Серед кісток іншого захоронення виділялися фрагменти черепа. Обриси цієї ями подекуди викладені дрібним камінням, без слідів дії вогню. За уламками кружальної кераміки, віднайденої поруч першого поховання і стратиграфічними спостереженнями, обидві могили віднесені до кінця IX – початку Х ст.

Попри незначну кількість слов'янських поховань є підстави вважати, що це всього лише складова великого некрополя. Адже основною метою досліджень 2007 р. було не розкриття більшої площі давнього могильника, а вивчення саме четвертої лінії захисту. І це також принесло цінну для нас інформацію: як виявилось, цей кремаційний могильник (чи його північна частина) міг існувати лише упродовж I етапу функціонування досліджуваної оборонної лінії (тобто, у другій половині IX – поч. Х ст.) [26, с. 22; 27, с. 141]. Натомість, коли замість примітивних дерев'яно-земляних укріплень, приблизно у першій половині – середині Х ст. побудовано масштабні дворівневі оборонні споруди [18, с. 218], на некрополі, мабуть, припинилися поховання – надто вже значну площу займали останні. З іншого боку, виходячи із полісної структури слов'янського Пліснеська [19, с. 22–23; 25, с. 5, 7, 12], реконструкція ліній захисту була певним удосконаленням полісної моделі городища. Можливо і цей факт вплинув на локалізацію цього могильника у межах городища.

Аналогії з кремаційним ґрунтовим некрополем Пліснеська можна відшукати й на інших слов'янських городищах українського Прикарпаття. Йдеться про Ревнянське та Старозбаразьке укріплені поселення. На цих пам'ятках дослідники виявили та стаціонарно дослідили залишки язичницьких некрополів, що відносяться до Х ст. Зокрема, добре вивченим є могильник, що знаходиться у південно-східній частині укріплень городища у Ревному [5, с. 81–90; 6, с. 69]. Упродовж 1979–1980 рр. на його території Б. Тимощуком та І. Русановою досліджено 53 ямних ґрунтових кремаційних могили, культове місце і яму для спалення померлих. Як виявилось, поховання були здійснені в круглих, рідше овальних ямках, які мали плоске або округле дно та розширені у верхніх частинах стінки. Глибина поховальних споруд не була значною: 0,3–0,4 м від рівня виявлення. В усіх ямах простежені залишки вогнища у вигляді темної землі, перемішаної з вугіллям, попелом і кальцинованими кістками. У різних могилах зустрічалася різна кількість перепалених людських решток: від великої купки до кісткового попелу (ймовірно це певною мірою відображає і вік покійників).

У похованнях Ревного виявлено фрагменти ліпного і кружального посуду, на якому, інколи, простежувалися сліди повторного перебування у вогні. Серед нагромадженого керамічного матеріалу переважала кераміка, сформована на швидкоротаційному колі. Разом з цим, поряд зустрічалися дрібні шматки обпаленої глини, інколи поодинокі камені, ошлаковані фрагменти залізних та скляних виробів [2, с. 305–306; 4, с. 70; 6, с. 69–70; 7, с. 279].

Поховальний обряд язичницького некрополя у Ревному передбачав кремацію померлого окремо. Для цього мала б слугувати певна споруда у спеціально відведеному місці. Такий об'єкт вдалося локалізувати у північно-східній частині могильника [3, с. 218–219; 12, с. 87–88]. Його форма та конструкція дещо відрізнялася від пліснеського крематорію, однак функціональне призначення було схожим. Об'єкт являв собою підпрямокутну яму (ширина 1,1 м, витягнуту вздовж лінії схід-захід на 2,5 м, та глибиною 0,35 м від давньої поверхні). Як і у випадку з пліснеським крематорієм, плоске дно ями та її вертикальні стінки були сильно випаленими. До того ж, на дні крематорію археологи виявили рештки поховального вогнища, котре складалося із перепалених людських кісток, обпаленого каміння, фрагментів ліпного і кружального посуду IX–Х ст. Товщина цього шару з поховального вогнища сягала 0,2 м. Зверху він перекривався жовтою, насиченою вугликами, глиною, товщиною 0,15 м [13, с. 33].

Отже, на двох одночасових городищах (Пліснеську та Ревному) зафіксовано споруди для спалення померлих та кальциновані кістки, які знаходилися на їх долівках. Нагромаджені матеріали дають підстави вважати ці об'єкти за тогочасні крематорії. Пригадаємо, що наявність спеціально відведеного місця для тілоспалення померлих характерна для могильників (у тому числі більш ранніх) з інших територій, де існував обряд кремації на стороні [9, с. 37].

Подібний ґрунтовий некрополь з трупоспаленням віднайдено у Старому Збаражі [35, с. 137]. Могильник розташовувався у північно-східній околиці населеного пункту, з північного боку так званої "Замкової Гори", на лівому березі р. Гнізни. Язичницький некрополь, як і у випадку Пліснеська та Ревного, займав практично найвищу частину укріплення, локалізувався на так званому "дитинці" городища [36, с. 66]. М. Ягодинська досліджувала периферійну його частину, яка не була знищена каменоломнями. Попри порівняно незначну площу розкопів (32,7 м²), на ній усе ж таки вдалося віднайти сім скупчень фрагментів кераміки, під якими і поруч яких виявлено кальциновані кісточки з вугликами. Ям від поховальних урн не знайдено. У північній частині розкопу знаходилися два відкриті вогнища овальної форми, розмірами 1х0,7 м та 1х0,8 м, з товщиною перепаленого шару до 0,02 м. Вони вкривалися шаром попелу з вугликами, товщиною 0,02–0,03 м. Поблизу вогнища знаходилася стовпова ямка діаметром 0,1 м і глибиною 0,1 м. Поряд з ними, у північно-західній частині розкопу, дослідниця виявила дві плями перепаленої землі з великими фрагментами згорілого дерева, кремаційними кістками та вугіллями [35, с. 137–138]. Варто відзначити, що на усій площі розкопу розсипано дрібні та великі частинки вугілля. На думку М. Ягодинської, язичницький некрополь належав до "пізньої фази" райковецької культури і датувався кінця IX – першої половини X ст. [35, с. 141].

Усі досліджені могильники останньої чверті I тис. н. е. українського Прикарпаття датуються поки що кінцем IX – X ст. Матеріалів більш раннього часу (VIII – початок IX ст.) не виявлено, що очевидно відображає стан дослідження проблеми. Проте, і без них є зрозумілим той факт, що поховальні споруди останньої чверті I тис. н. е. генетично пов'язані із могильними старожитностями третьої чверті I тис. н. е., тобто з похованнями празької культури. Схожість, насамперед, простежується у способі захоронення: це ґрунтова ямна чи урнова безінвентарна кремація покійника. Так, ґрунтові кремаційні урнові поховання празької культури у свій час відкриті на Поділлі [8, с. 41–42] та Волині [9, с. 26–30]. У виявлених тут поховальних спорудах інвентар був практично відсутнім. Така ж ситуація спостерігається і на величезному могильнику V– VII ст. Серата-Монтеору (Румунія) [17, с. 194–195]. Тут, правда, окрім урнових, виявлено також й ямні захоронення празької культури. Як і у випадку з похованнями празької культури, маємо обмаль відомостей про можливі надмогильні конструкції захоронень райковецьких старожитностей; ця проблема, а також питання своєрідної "планувальної структури" слов'янських могильників ще чекають свого дослідження. Спалювання покійників у регіоні українського Прикарпаття останньої чверті I тис. н. е. відбувалося окремо від місця захоронення, у спеціально відведеному місці навіть на території самого некрополя. Таким місцем слугували крематорії, на сьогодні відкриті у Пліснеську та Ревному. Окремо треба наголосити на тому, що усі могильники останньої чверті I тис. н. е. українського Прикарпаття входять до структури городищ полісного типу та займають на них практично найвищі місця.

Некрополів райковецької культури, котрі б мали відношення до синхронних селищ, поки що не виявлено. Стосовно ж розташування могильників на найвищих місцях у межах укріплених пунктів, та ще й інколи поблизу культових місць свідчить про особливе ставлення "світу живих" до "світу мертвих". Загалом, вивчення поховальних старожитностей VIII–X ст. українського Прикарпаття дає змогу з'ясувати маловідомі аспекти культури минулого.

Список використаних джерел

1. Баран В. Д. Давні слов'яни / В. Д. Баран. – Київ, 1998. – 335 с.
2. Михайлина Л. П. Славянський могильник X века на Верхнем Пруте / Л. П. Михайлина, И. П. Русанова // Археологические открытия 1979 г. – Москва, 1980. – С. 305–306.
3. Михайлина Л. П. Славянские памятники бассейна Верхнего Прута VIII–IX вв. / Л. П. Михайлина, Б. А. Тимошук // Славяне на Днестре и Дунае. – Киев, 1983. – С. 205–219.
4. Михайлина Л. П. Населення Верхнього Попруття VIII–X ст. / Л. П. Михайлина. – Чернівці, 1997. – 143 с.
5. Михайлина Л. Східнослов'янський могильник кінця I-го тис. н. е. біля с. Ревне на Пруті / Л. Михайлина // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці, 2000. – Т. 2. – С. 81–90.
6. Михайлина Л. Слов'яни VIII–X ст. між Дніпром і Карпатами / Л. Михайлина. – Київ, 2007. – 300 с.
7. Михайлина Л. П. Могильники та особливості поховального обряду райковецької культури / Л. П. Михайлина // Дньослово: збірка праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 70-річчя. – Київ, 2008. – С. 279–287.
8. Приходнюк О. М. Слов'яни на Поділлі (VI–VII ст. н. е.) / О. Приходнюк. – Київ, 1975. – 154 с.
9. Русанова И. П. Славянские древности VI–IX вв. между Днепром и Западным Бугом / И. П. Русанова. – Москва, 1973. – 100 с.
10. Соловій Г. Ритуальні поховання культового місця Пліснеського археологічного комплексу (за матеріалами досліджень 2009–2010 рр.) / Г. Соловій // "Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи". Матеріали XI міжнародної студентської наукової археологічної конференції. – Чернівці, 2012. – С. 174–176.
11. Тимошук Б. О. Слов'яни Північної Буковини V–IX ст. / Б. Тимошук. – Київ, 1976. – 176 с.
12. Тимошук Б. А., Русанова И. П., Михайлина Л. М. Итоги изучения славянских памятников Северной Буковины V– X вв. / Б. А. Тимошук, И. П. Русанова, Л. П. Михайлина // Советская археология. – Москва, 1981. – № 2. – С. 87–88.
13. Тимошук Б. О. Східні слов'яни VII–X ст: полуддя, язичництво, початки держави / Б. О. Тимошук. – Чернівці, 1999. – 175 с.
14. Томенчук Б.

П. Християнські некрополі давнього Галича / Б. Томенчук // Галицько-Буковинський хронограф. – № 1 (2). – Івано-Франківськ – Чернівці, 1997. – С. 5–20. 15. Томенчук Б. П. Одержавлення та християнізація Галицько-Волинських земель в часи середньовіччя (за даними поховального обряду) / Б. П. Томенчук // Галичина. – Івано-Франківськ, 2000. – № 4. – С. 16–24. 16. Томенчук Б. П. Олешківська ротонда. Археологія дерев'яних храмів / Б. Томенчук. – Івано-Франківськ, 2005. – 168 с. 17. Федоров Г. Б. Население Пруто-Днестровского междуречья в I тысячелетии н. э. / Г. Б. Федоров. – Москва, 1960. – 380 с. 18. Филипчук А. Про попередні результати дослідження валу № 5 Пліснеського городища у 2008 р. / А. Филипчук // "Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи". Матеріали VIII міжнародної студентської наукової археологічної конференції. – Чернівці, 2009. – С. 216–220. 19. Филипчук М. А. Слов'янський період в історії Пліснеська / М. А. Филипчук // Тези конференції "Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції". – Львів, 1993. – С. 22–23. 20. Филипчук М. А. Генезис Прикарпатських городищ VIII–X ст. з позицій полісної структури суспільства / М. А. Филипчук // Тези міжнародної конференції "Еволюція розвитку слов'янських гравдів VIII–XIV ст. у передгір'ї Карпат і Татр". – Львів, 1994. – С. 9–11. 21. Филипчук М. Про початки формування державних структур в українському Прикарпатті / М. Филипчук // Галицько-Буковинський хронограф. – № 1 (3). – Івано-Франківськ – Чернівці, 1999. – С. 99–106. 22. Филипчук М. А. Звіт про археологічні дослідження на території літописного Пліснеська (с. Підгірці Бродівського р-ну Львівської обл.) у 2000 році / М. А. Филипчук // Науковий архів Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 55 с. 23. Филипчук М. Рятівні археологічні роботи в літописному Пліснеську протягом 2001, 2003 рр. / М. Филипчук // Археологічні дослідження в Україні. 2002–2003 рр. – Київ, 2004. – С. 328–334. 24. Филипчук М. А. Державотворчі процеси в Українському Прикарпатті у VIII–X ст. / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 58–70. 25. Филипчук М. А. Структура Пліснеського археологічного комплексу в слов'янський та давньоруський час / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2009. – Вип. 4. – С. 3–21. 26. Филипчук М. А. Звіт про археологічні розкопки на території літописного Пліснеська у 2007 році / М. А. Филипчук // Науковий архів Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2009. – 131 с. 27. Филипчук М. А. Дослідження Пліснеського археологічного комплексу у 2007 році / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2009. – Вип. 4. – С. 130–176. 28. Филипчук М. А. Попередні результати дослідження культового місця слов'янського часу на території Пліснеського археологічного комплексу в 2009 р. / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2010. – Вип. 5. – С. 135–169. 29. Филипчук М. Слов'янські поселення VIII–X ст. українського Прикарпаття / М. Филипчук. – Львів, 2012. – 312 с. 30. Филипчук М. Могильники Пліснеського археологічного комплексу як джерело до вивчення етнокультурних взаємовпливів на мікрорегіональному рівні / М. Филипчук, Н. Шуй // Вісник Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 71–85. 31. Филипчук М. А. До питання про ритуальні інгумаційні поховання жертвового поясу святилища Пліснеського городища (за матеріалами досліджень 2009 р.) / М. А. Филипчук, Г. В. Соловій // Вісник Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – Л., 2011. – Вип. 6. – С. 62–95. 32. Филипчук М. А. До питання про ритуальні поховання в межах "жертвового поясу" культового місця Пліснеського археологічного комплексу (за матеріалами досліджень 2009 року) / М. А. Филипчук, Г. В. Соловій // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. 15. – 2012. – С. 24–41. 33. Шуй Н. До питання про топографію слов'янських кремаційних могильників в Українському Прикарпатті / Н. Шуй // "Середньовічні старожитності Південної Русі-України". Тези доповідей III Міжнародної студентської наукової археологічної конференції. – Чернівці, 2004. – С. 137–138. 34. Шуй Н. Про топографію могильників літописного Пліснеська / Н. Шуй // "Середньовічні старожитності Південної Русі-України". Матеріали IV Міжнародної студентської наукової археологічної конференції. – Чернівці, 2005. – С. 194–196. 35. Ягодінська М. Слов'янський могильник біля Старого Збаража / М. Ягодінська // Джерело. – Вип. 1. – Тернопіль, 1994. – С. 137–153. 36. Ягодінська М. Слов'яни (VI–IX ст. н. е.) / М. Ягодінська // Тернопілля: сторінки історії. – Тернопіль, 1995. – С. 57–68.

Галина Соловій

СЛАВЯНСКИЕ НЕКРОПОЛИ УКРАИНСКОГО ПРИКАРПАТЬЯ ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕТВЕРТИ I ТИС. Н. Э.

В статье рассмотрены некрополи последней четверти I тис. н. э. украинского Прикарпатья. Анализируются материалы славянских могильников IX–X вв. в Плеснеске, Ревном и Старом Збараже.

Ключевые слова: "типичные" погребения, грунтовые захоронения, некрополь, райковецкая культура, славяне.

Galina Soloviy

SLAVIC NECROPOLIS OF LAST QUARTER I THOUSAND A. D. OF THE UKRAINIAN PRE-CARPATHIAN REGION

The article deals with the necropolis of the last quarter I thousand A. D. of the Ukrainian Pre-Carpathian region. The materials from Slavic necropolis 9th – 10th centuries in Plisnesk, Revno and Stryj Zbarazh are analyzed.

Key words: "typical" burial, burial ground, necropolis, Raykovetska culture, the Slavs.

УДК 94(477):(470+571):355.332.075"1775/1791"

Сергій Краснобай

**ВСТУП ЗАПОРОЗЬКОЇ СТАРШИНИ НА РОСІЙСЬКУ ЦИВІЛЬНУ СЛУЖБУ
В КІНЦІ XVIII СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена долі січової верхівки після руйнації Запорозької Січі у 1775 р. Охарактеризовано причини переходу запорозької старшини на цивільну службу в російські повітові й губернські адміністративні установи. На основі аналізу архівних документів встановлено, що виконання певних завдань та доручень від російської адміністрації дозволяло окремим запорізьким старшинам претендувати на отримання офіцерського чину, що дозволяло nobilitуватися. Доведено, що представники січової еліти, займаючи певні посади в адміністративних установах, активно сприяли колонізаційному процесу в Південній Україні.

Ключові слова: Південна Україна, запорозька старшина, цивільна служба, дворянство, адміністративні установи.

Дослідники історії українського козацтва відзначають вагомий внесок колишньої запорозької старшини у сфері організації і управління Чорноморського козацького війська, яке стало правонаступником Війська Запорозького, знищеного у 1775 р. Погоджуючись з цим твердженням все ж зазначимо, що останнім часом завдяки віднайденим архівним документам можна більш широко дослідити долю січової еліти після 1775 р. Знищивши Запорозьку Січ, російський уряд почав уніфікувати соціально-економічну та адміністративно-територіальну систему колишніх запорозьких вольностей. Враховуючи можливість соціального заколоту, намагаючись закріпитися у регіоні, російська влада була змушена звернутися по допомогу до запорозької старшини, яка, маючи управлінський досвід, добре розумілася на специфіці краю. Дослідження ролі запорозької старшини у системі російського управління на землях Південної України є досить актуальним.

Завданням цієї статті є висвітлення причин залучення запорозької старшини на російську службу, їх призначення на певні посади та напрямки діяльності у ролі державних чиновників.

Аналіз цієї проблеми дає можливість оцінити внесок колишньої січової еліти в управління та колонізацію земель степової України. Питання залучення запорозької старшини на російську цивільну службу знайшло своє відображення у роботах наступних авторів. Так, дослідниця А. Олененко у дослідженні стверджує, що зі скасуванням Запорозької Січі козацьке населення змушене було мати діловодні стосунки з місцевою російською адміністрацією за загальноімперським зразком. Особливо це стосувалося козацької старшини, яка перейшла на службу до Російської імперії, отримала офіцерські чини та окрім того займала певні адміністративні посади у новостворених адміністративно-територіальних одиницях Азовської губернії [1, с. 62].

Заслужує на увагу і доробок історика О. Панкєєва, який у статті узагальнено подає представлення запорозької старшини в місцевих органах російської влади. На думку дослідника, у перші роки після зруйнування Січі, у ході формування штатів нових губернських установ, запорозька старшина мала певні непорозуміння з новопризначеними російськими чиновниками через небажання передавати свої повноваження російській владі та залишатися осторонь управління регіоном. Також, як стверджує автор, певна частина козацького стану була змушена вступати на державну службу в якості канцелярських службовців через ризик зубожіння і заради кар'єрного зростання [2, с. 220].

Також можна згадати і доробок дослідниці І. Савченко, яка стверджує, що імперська адміністрація на початкових етапах свого становлення, активно долучала запорозьку старшину для нагляду за місцевим населенням у козацьких паланках [3, с. 206]. Зважаючи на певні успіхи в дослідженні окресленого питання, варто все ж зазначити, що роль запорозької старшини у